

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

ФАКУЛЬТЕТ ІСТОРІЇ, ПОЛІТОЛОГІЇ ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

КАФЕДРА ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Декан факультету історії, політології
та міжнародних відносин
Проф. Олександр ДОБРЖАНСЬКИЙ

«_____»

_____ 20____ року

**РОБОЧА ПРОГРАМА
навчальної дисципліни
«МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ В ОСВІТІ»
(вибіркова)**

Освітньо-професійна програма *Середня освіта (Історія)*

Спеціальність: *014 Середня освіта (Історія)*

Галузь знань: *01 Освіта/Педагогіка*

Рівень вищої освіти *другий (магістерський)*

Факультет історії, політології та міжнародних відносин

Мова навчання *українська*

Чернівці 2024 рік

Робоча програма навчальної дисципліни «Міжкультурна комунікація в освіті» складена відповідно до освітньо-професійних програм: *Середня освіта (історія) підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю: 014.03 – Середня освіта (історія), галузь знань: 01 – Освіта, затвердженої Вченою радою Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (Протокол № 3 від «3» квітня 2023 року).*

Розробник: Герегова Світлана Володимирівна, доцент кафедри історії України, кандидат історичних наук

Викладач: Герегова Світлана Володимирівна, доцент кафедри історії України, кандидат історичних наук

Погоджено з гарантом ОП і затверджено на засіданні кафедри історії України
Протокол №1 від «_12» серпня 2024 р.

Завідувач кафедри історії України _____ **Гуйванюк М.Р.**

Схвалено методичною радою факультету історії політології та міжнародних відносин
Протокол №1 від 12 серпня 2024 р.

Голова методичної ради факультету _____ **Василь Карпо В.Л.**

Анотація дисципліни. Становлення незалежної України як держави європейського типу відбувається у період світової глобалізації, яка

супроводжується проблемами, що пов'язані з світоглядним, моральним, духовним потенціалом людини і суспільства. Щоб не загубитись у вирі глобалізації, яка нерідко спричиняє уніфікацію національних культур, для України вкрай важливо зберегти власну культурну ідентичність, та, водночас, не менш важливо ефективно вести інтеркультурний діалог, основою якого є міжкультурна комунікація, зокрема й в освіті. Нагальним є вирішення проблеми щодо розвитку міжкультурного спілкування, збільшенню професійних контактів між представниками різних культур і країн, розширенню міжнародної співпраці й мобільності тощо.

Геополітичне становище України, яка «насичена» постійними міграціями, що зумовлюють обмін та суміш націй, а також наявність розмаїття мультикультурного контексту (української та російської мов, дихотомією «схід – захід» тощо), актуалізують надання здобувачам навичок виховання особистості в умовах міжкультурного діалогу на засадах високого рівня комунікативної культури, національної самосвідомості й толерантності, що обумовлено спрямування освітнього процесу в Україні на європейські концепції і цінності згідно із Стратегією розвитку вищої освіти України до 2032 року.

Мета вивчення освітньої компоненти: «Міжкультурна комунікація в освіті» визначається у двох векторах: *дидактична* – ознайомлення здобувача вищої освіти із широким спектром понять та методів міжкультурної комунікації, порівняльного аналізу характерних рис та особливостей рідної культури спілкування і культур спілкування інших народів; *пізнавально-розвивальна* – набуття певних професійних навичок для здійснення подальшої професійної діяльності, що передбачається практичним аспектом курсу, коли здобувач вищої освіти з об'єкта фахової підготовки перетворюється на суб'єкт індивідуального професійного розвитку.

Завдання навчальної дисципліни:

- надати здобувачам вищої освіти уміння вільно оперувати основними термінами міжкультурної комунікації;
- допомогти оволодіти навичками вербальної та невербальної комунікації та їх застосуванням в освітньому середовищі;
- сформувати навички толерантності по відношенню до представників інших культур, сприйняття культурних особливостей;
- поглибити набуття практичних навичок, що становлять основу професійної підготовки вчителя;
- сформувати у майбутніх вчителів здатність навчити учнівську молодь займати власну громадянську позицію на засадах культивування національних культурних цінностей у конфліктних ситуаціях;
- сформувати компетентності в сфері МК через використання інноваційних технологій в освітній діяльності.

Дана вибіркова дисципліна у здобувачів спеціальності 014.03 середня освіта (історія) сприятиме:

- засвоєнню ключових понять і термінів, пов'язаних з міжкультурною комунікацією та застосуванням їх в освітній галузі;
- розвитку у здобувачів культурної сприйнятливості, здатності до розуміння важливості самоідентифікації людини у соціумі;
- набуттю якостей, які необхідні для міжкультурного та ефективного взаєморозуміння: позитивна установка на міжособистісний контакт з представником іншої культури, визнання і повага культурних відмінностей, толерантність, відкритість, комунікабельність;
- можливості адекватного міжкультурного спілкування на основі культурної грамотності в освітньому середовищі, спрямованого на попередження й усунення міжкультурних конфліктів;
- умінню чіткої інтерпретації проявів комунікативної поведінки в різних ситуаціях міжкультурних контактів в освітній галузі;
- отриманню навичок із подальшого застосування різного роду комунікативних практик у міжкультурній взаємодії з використанням новітніх технологій в освітній діяльності; забезпеченню належного рівня міжкультурної компетентності майбутніх педагогів/учителів, сприянню їхній ініціативності та креативності у практичній діяльності, що становить основу професійної підготовки вчителя/викладача.

Пререквізити: Даний курс дозволить студентам поглибити знання, отримані раніше або у процесі вивчення таких дисциплін як педагогічна майстерність. Суміжні дисципліни: технології та методи соціальної комунікації.

РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

У результаті вивчення дисципліни «Міжкультурна комунікація в освіті» здобувачі повинні набути таких компетентностей та отримати такі результати навчання:

Компетентності

ЗК1 Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях

ЗК2 Здатність використовувати цифрові освітні ресурси, інформаційні та комунікаційні технології у професійній діяльності.

ЗК4 Здатність виявляти та вирішувати проблеми у сфері професійної діяльності, бути критичним і самокритичним

ФК1 Здатність до поглиблення знань і розуміння предметної області та професійної діяльності

ФК3 Здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, здійснювати пошук і критично оцінювати інформацію, оперувати нею у професійній діяльності

ФК8 Здатність до конструктивної та безпечної взаємодії з учасниками освітнього процесу

ПК2 Вміти визначати та застосовувати теоретичні поняття, положення, концепції для аналізу й пояснень історичних фактів, явищ, процесів, використовувати комплекс наукових дефініцій для вирішення науково-практичних завдань

ПК5 Здатність забезпечувати в освітньому середовищі сприятливі умови для кожного учасника освітнього процесу, залежно від його індивідуальних потреб, можливостей, здібностей та інтересів

ПК6 Здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, здійснювати пошук і критично оцінювати інформацію, оперувати нею у професійній діяльності

ПК 9 Здатність до соціальної комунікації; розуміння та сприйняття принципів толерантності, соціальної справедливості, доброчесності, вміння втілювати їх у власні моделі поведінки, здатність попереджувати та вирішувати конфлікти

Програмні результати навчання

ПРН 8 Критично оцінювати достовірність, надійність інформаційних джерел, вплив інформації на свідомість і розвиток всіх учасників освітнього процесу, на прийняття рішень

ПРН 12 Здатність до соціальної взаємодії, займати активну громадянську позицію та робити усвідомлений вибір в умовах сучасного політичного плюралізму.

ПРН 13 Здатність до співпраці та інтеграції в прагненні до мети спільно з іншими людьми, відомствами, організаціями, активної участі у командній роботі, безвідносно до фонових знань та бачення визначених завдань

У результаті вивчення освітньої дисципліни здобувач повинен

Додаткові компетентності

знати:

- ☐ предмет курсу та його методологічну основу;
- ☐ основні функції культури, які містять досвід позитивної міжкультурної взаємодії;
- ☐ моральні норми і цінності, що формують етичні засади суб'єктів міжкультурної комунікації і власні зокрема.
- ☐ цивілізаційні витоки та світоглядні особливості української культури, основні культурні досягнення українського народу задля гідного представлення їх у процесі МК;
- ☐ основні характерні риси та творчі здобутки інших національних, локальних культур, які представниками яких є суб'єкти МК;
- ☐ принципи використання сучасних інформаційних технологій у майбутній професійній діяльності.

вміти:

- ☐ вільно оперувати основними термінами і положеннями теорії МК;
- ☐ володіти прийомами комунікативної поведінки в різних сферах суспільного життя;
- ☐ застосовувати основні складові вербальної та невербальної комунікацій у міжкультурному спілкуванні загалом, в освітній галузі зокрема;
- ☐ реалізувати у практичній діяльності ідеї щодо вирішення основних проблем МК у навчально-виховному процесі ЗВО;
- ☐ застосовувати набуті знання в громадській діяльності та повсякденному житті для визначення норм особистої поведінки в умовах різноманіття культур;

- ☐ виробляти рекомендації з пропозиціями щодо покращення МК у шкільній та університетській практиці з обов'язковим вихованням шанобливого ставлення до здобутків національних культур;
- ☐ використовувати новітні технології для поглиблення міжкультурного спілкування в освітній галузі та популяризації ідеї міжкультурної толерантності.
- ☐

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Загальна інформація про розподіл годин

Назва навчальної дисципліни <u>«Міжкультурна комунікація в освіті»</u>												
Форма навчання	Рік підготовки	Семестр	Кількість			Кількість годин						Вид підсумкового контролю
			кредитів	годин	змістових модулів	лекцій	практичні	семінарські	лабораторні	самостійна робота	індивідуальні завдання	
Денна	1	2	3	90	2	30				60		Залік
Заочна	1	2	3	90	2	6				84		Залік

Структура змісту навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин												
	денна форма							заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі					
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
Теми лекційних занять	Змістовий модуль 1. <u>Тенденції розвитку міжкультурної комунікації в освіті та європейський досвід</u>												
Тема 1. Вступ. Предмет навчального курсу. Понятійний апарат курсу. <i>Ключові питання:</i> <i>Принципи і методи комунікації. Огляд історіографії курсу.</i> <i>Ознайомлення із понятійним апаратом. Міжкультурна комунікація (далі – МК).</i> <i>Зв'язок з іншими науками та навчальними дисциплінами.</i>	6	2				4	6	1					5

Тема 2. Взаємозв'язок функцій культури та міжкультурної комунікації. <i>Ключові питання:</i> Визначення понять «інкультурація» та «акультурація». Акультурація та міграційні процеси. Особливості акультурації в багатоетнічному середовищі. Міжкультурна комунікація як чинник формування міжкультурної толерантності. Психолого-педагогічний зміст толерантності.	6	2				4	6					7
Тема 3. Міжкультурна комунікація та її роль у сучасному мультикультурному світі. <i>Ключові питання:</i> Феномен культури у контексті полікультурної освіти. Комунікативна культура, проблеми комунікації в контексті національних та суспільних традицій Відсутність МК як загроза загострення глобальних проблем, міжнаціональних та міжконфесійних конфліктів.	6	2				4	6					5
Тема 4. Теоретичні моделі міжкультурної компетенції крізь призму особливостей різних культур. <i>Ключові питання:</i> Формування міжкультурної компетенції як необхідного фактору для здійснення процесу комунікації між представниками різних культур. Основні типи моделей: 1) індивідуалістичні (міжкультурна компетентність індивідуума крізь призму його особистісних	6	2				4	6					6

характеристик); 2) причинно-наслідкові (роль кожного компонента в системі міжкультурної компетентності); 3) системні (визначення і виявлення рівнів міжкультурної компетентності особистості).												
Тема 6. Міжкультурна освіта та формування міжкультурної компетентності в освіті. <i>Ключові питання:</i> <i>Основні елементи міжкультурної компетентності: 1) афективні (роль емпатії і толерантності у створенні психологічної основи для ефективної міжкультурної взаємодії); 2) когнітивні (знання, що слугують основою для адекватної оцінки комунікативної поведінки представників іншої культури); 3) поведінкові (стратегії, що застосовуються в ситуаціях міжкультурних відносин).</i>	6	2				4	6	1				5
Тема 5. Підходи до визначення поняття полікультурної компетентності у сучасній історико-педагогічній науці <i>Ключові поняття:</i> <i>Полікультурна компетенція як результат розвитку полікультурної освіти.</i> <i>Вплив розвитку інформаційного, глобалізованого, полікультурного суспільства на формування поняття “полікультурна компетентність”.</i>	6	2				4	6	1				5
Тема 7. Європейський досвід міжкультурних підходів до освіти.	6	2				4	6					6

Ключові питання: Мовна та культурна різноманітність країн. Особливості формування міжкультурних підходів до освіти та досвід щодо їх застосування в окремо взятій країні (на прикладі Швейцарії, Франції та Іспанії)												
Разом за ЗМ1	42	14				28	42	3				39
Теми лекційних занять	Змістовий модуль 2. <u>Міжкультурна комунікація та полікультурна освіта в Україні</u>											
Тема 8. Принципи і завдання полікультурної освіти крізь призму нормативної бази в Україні Ключові питання: Полікультурність як потенціал для збагачення культурного капіталу сучасної України, головні стратегічні пріоритети державної політики в культурній сфері.	6	2				4	6					6
Тема 9. Заклади середньої освіти як осередки для формування практичних навичок взаємодії та спілкування з представниками інших етносів. Ключові питання: Рефлексія в комунікативній діяльності ЗСО. Комунікативна рефлексія та її функції у дітей шкільного віку: пізнавальна, регулятивна, функція розвитку. Вербальна та невербальна комунікація .	6	2				4	6					6
Тема 10. Комунікаційні можливості та бар'єри в освітній галузі. Ключові питання: «Культурний шок», що виникає з причини неспівпадіння культур (стан особистості, зумовлений незнанням норм та традицій	6	2				6	6					6

спілкування носіїв іншої культури). Особливості реалізації можливостей та подолання бар'єрів у спілкуванні в учительському та учнівському середовищах по відношенню до учнів категорії ВПО.												
Тема 11. Основні принципи та стилі МК у навчально-виховному процесі закладів середньої освіти. <i>Ключові питання:</i> Ознайомлення з авторським курсом «Міжкультурна освіта в школі» для керівників ЗСО та працівників сфери освіти, який спрямований на підвищення обізнаності освітян щодо різних аспектів міжкультурної освіти в Україні та розвиток і реалізацію стратегій управління в освітніх організаціях. <i>Примітка: посилання у списку літератури)</i>	6	2				4	6	1				5
Тема 12. Професійний кодекс педагога/вчителя як основа для МК в освітній галузі. <i>Ключові питання:</i> Роль майстерності учителя у подоланні проблем адаптації дітей у «чужому» освітньому середовищі Особливості інтерпретації учителем невербальної поведінки як основа міжкультурного етикету.	7	2				5	6					6
Тема 13. Прикладні методи формування міжкультурних компетенцій в освітній галузі (на прикладі культурного різнобарв'я Буковини) <i>Ключові питання:</i> Ознайомлення із змістом та результатами онлайн-зустрічі: міжкультурний діалог та	5	2				3	5	1				4

обмін успішним досвідом у контексті X етапу Міжнародного українсько-румунського освітнього проєкту «Міжкультурна освіта – повага до народних та культурних традицій» Примітка: посилання на джерело у списку літератури.												
Тема 14. Роль музейної педагогіки у формуванні міжкультурної компетентності в освітній галузі України. <i>Ключові питання:</i> <i>Статус музейної педагогіки у вітчизняному культурно-освітньому просторі. Музейна педагогіка та її вплив на формування світогляду особистості, її національних цінностей, поваги до культурної спадщини</i>	7	2				5	7	1				6
Тема 15. МК у сучасному академічному житті ЗВО України (на прикладі ЧНУ імені Юрія Федьковича) <i>Ключові питання:</i> <i>Діяльність міжнародного відділу ЧНУ імені Юрія Федьковича щодо реалізації різноманітних програм для студентів, спрямованих на поглиблення міжкультурного діалогу. Досвід участі студентів у програмах для впровадження у ЗВО та ЗСО України</i>	5	2				3	5					5
Разом за ЗМ 2	48	16				50	48	3				45
Усього годин	90	30				60	90	6				84

*Семінарські, практичні та лабораторні заняття не передбачені навчальним планом

Зміст завдань для самостійної роботи студентів

№	Назва теми	Кількість годин
1	Передумови виникнення та становлення МК як науки.	2
2	Основні категорії міжкультурної комунікації (нація, народ, етнос, менталітет, національно-культурні символи).	2
3.	Визначення понять “соціалізація”, “інкультурація” та “аккультурація”.	2
4	Типи культур і міжкультурні стилі комунікації.	2
5	Діалог культур як спосіб комунікації двох культур	2
6	Регіональна типологія культури та особливості комунікативної поведінки у соціумі.	2
7	Ефективна комунікація у різних сферах міжкультурного спілкування.	2
8	Соціокультурна самоідентифікація та групова ідентичність.	2
9	Комунікативні аспекти міжкультурної комунікації	2
10	Культура мовлення та її вплив на результат МК в освітній галузі.	2
11	Полікультурна освіта особистості.	2
12	Процес комунікативної взаємодії між представниками різних культур у ЗВО.	2
13	Прикладні методи формування МК в освіті з використанням новітніх технологій (опрацювання методу інтерактивного моделювання)	2
14	Прикладні методи формування МК в освіті з використанням новітніх технологій (опрацювання методу проблемних ситуацій)	2
15	Складові елементи невербальної комунікації у процесі міжкультурного спілкування з використанням їх для розробки тренінгу для учнів	2
	Всього	30

Індивідуальні завдання

№	Підготувати роботу пошуково-дослідницького або інформаційно-аналітичного характеру (до 10 б.)
1	Створіть глосарій із термінів щодо МК, які, на Вашу думку, найчастіше зустрічаються в освітній галузі.
2	Складіть порівняльну таблицю поведінкових характеристик у кожному окремому регіоні світової культури (можна використати власний досвід туристичних подорожей).
3	Чи мають національно-культурні чинники вплив на процес спілкування у колективі? Висловіть власну думку та обґрунтуйте.
4	Зробіть таблицю, в якій окресліть основні риси спілкування, що визначають специфіку професійної діяльності людини.
5	Охарактеризуйте суть вербальної та невербальної комунікації та їх прояви в освітній галузі.
6	Окресліть основні риси і моральні якості, якими має володіти вчитель у школі, педагог у ЗВО. Чим вони можуть різнитись?
7	Спроектуйте моделі МК у різних сферах міжкультурного спілкування (на вибір) та проаналізуйте їх вплив на молодь.
8	Спроектуйте моделі міжкультурних конфліктних ситуацій в навчальному процесі ЗСО/ЗВО та покажіть можливі шляхи виходу із них.

9	Спроектуйте моделі міжкультурних конфліктних ситуацій у виховному процесі ЗСО та покажіть можливі шляхи виходу із них.
10	Як Ви розумієте проблему нетерпимого ставлення до «інших» у суспільстві? Чи має місце ця проблема у МК в освітній галузі?
11	Ваші пропозиції щодо покращення МК в освітній галузі, зокрема, й, в університетській практиці.
12	Розробіть елементи тренінгу для учнів щодо правильного використання форм невербальної комунікації у процесі міжкультурного спілкування.
13	У вигляді таблиці, відобразіть причини міжкультурних конфліктів та способи їх подолання. Зазначивши а) причини міжкультурних конфліктів; б) способи подолання міжкультурних конфліктів
14	Складіть порівняльну таблицю ідентифікаційних культурних маркерів представників української, румунської, єврейської та польської культур, які проживають на Буковині.
15	Створіть презентацію на тему: Культурна ідентичність. Проілюструйте основні риси культурної ідентичності представників власної культури.

* ІНДЗ – до в цілому до навчальної дисципліни визначається викладачем, з урахуванням специфіки дисципліни.

Тематика есе (до 3 б.)

- ☐ Що містить в собі поняття «чужий»? Чи він просто інший?
- ☐ Чи зміниться ваша поведінка в залежності від того, з представником якої культури ви спілкуєтесь: свої чи чужої?
- ☐ Чому для ефективної МК необхідно знайомство з цінностями іншої культури?
- ☐ Що таке емпатія? Чому вона відіграє важливу роль в процесі міжкультурної комунікації?
- ☐ Як Ви розумієте слова класика єврейської літератури, буковинця Йосипа Бурга: «Я не австрієць, не румун і не росіянин, я – буковинець з голови до п'ят»?
- ☐ Чи спостерігали Ви конфліктні ситуації, пов'язані з міжкультурною комунікацією в ЗВО, де Ви навчаєтесь?
- ☐ Які позитивні приклади міжкультурної комунікації в освітньому середовищі Ви можете назвати, враховуючи власний досвід (навчальний або професійний)?

МЕТОДИ ТА ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ

Основною освітньою технологією для ефективного викладання курсу «Міжкультурна комунікація в освіті» є *навчальна технологія*, що обумовлена метою курсу, яка полягає у формуванні знань здобувачів та їх здатності до практичного застосування отриманих знань.

Використання таких освітніх технологій: *особистісно-орієнтовані; проблемні; інтерактивні освітні технології*. Вони спрямовані не стільки на поповнення теоретико-методологічних знань здобувачів, скільки на формування професійних умінь проектувати або ж конструювати процес навчання, аналізуючи та прогножуючи його певні результати. Так, однією з важливих технологій є *технологія проєктного навчання*, яка заснована на отриманні здобувачами індивідуального досвіду продуктивної діяльності. Здобувачі отримують знання не шляхом «заучування», а за допомогою вирішення практичних завдань, пов'язаних з життєвим досвідом.

До **форм і методів** відносяться проблемні лекції, бінарні лекції із залученням окремих практичних фахівців освітньої галузі, лекції-візуалізації тощо.

Перевага надається продуктивним методам: проблемний виклад, інформаційно-пошукові та дослідницько-аналітичні методи, презентації, кейс-стаді, бесіди і дискусії, та ін., спрямовані на активізацію і стимулювання інформаційно-пошукової (метод контент-аналізу) та навчально-пізнавальної діяльності студентів.

Кейс-метод (інакше метод конкретних ситуацій) – як засіб активного проблемно-ситуаційного аналізу, що ґрунтується на навчанні через розв'язання певної задач-ситуацій (кейсів). Головне його призначення – не надання готових знань, а розвиток у здобувачів здатності вирішувати проблеми самостійно.

Використовується *студентоцентризований, проблемно-орієнтований, діяльнісний, комунікативний, професійно-орієнтований, міждисциплінарний* підходи до навчання.

Навчання здійснюється також шляхом самостійної позааудиторної роботи з використанням сучасних інформаційних технологій навчання, консультацій з викладачем.

Технічне й програмне забезпечення/обладнання. Викладання курсу передбачає поєднання традиційних форм аудиторного навчання з елементами інноваційних методів навчання. Використовується дошка, мультимедійні засоби, проектор, комп'ютери, Інтернет-ресурси.

Критерії та засоби оцінювання результатів навчання з навчальної дисципліни

Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів

Критерії оцінювання самостійної роботи студента

Здатність:

- достатньо вільного володіння навчальним матеріалом теми лекційного заняття;
- аргументувати власну думку, робити висновки;
- креативність.

Уміння:

- уміти презентувати відповідь – виступати перед аудиторією;
- уміти презентувати виступ у супроводі ІКТ;
- дотримуватись термінів при виконанні завдання, повнота розкриття проблеми, якісна презентація результатів.

Критерії оцінювання індивідуально-дослідного завдання (максимум 10 балів):

Індивідуальна робота студента є обов'язковою складовою навчальної програми дисципліни за вимогами кредитно-модульної системи. Основною формою цієї роботи є виконання ***індивідуальних науково-дослідних завдань (далі - ІНДЗ)*** згідно із запропонованою викладачем тематикою.

ІНДЗ є видом позааудиторної роботи здобувача, виконується один раз на семестр і презентує викладачеві здобувача як не просто активного на семінарських заняттях, а саме дослідника, який, опрацьовуючи певну кількість додаткової літератури, самостійно створює завершене дослідження з певної проблематики курсу.

Мета ІНДЗ – поглиблене вивчення частини курсу (може охоплювати декілька тем або виокремлену проблему із однієї широкої теми), систематизація отриманих знань, узагальнення, а також своєрідна перевірка самим студентом отриманих знань та набуття ним навичок індивідуальної самостійної роботи.

У процесі вибору теми дослідження здобувач може висловити свої побажання щодо коректування теми. Також може бути визначено кілька виконавців дослідження однієї теми, якщо вона є достатньо широкою. В результаті виконання ІНДЗ у кожного із учасників групи

формуються власні висновки, які під час остаточного оформлення дослідження концентруються у загальних висновках до роботи.

Такого роду спільна діяльність студентів, зацікавлених у якісному створенні ІНДЗ, виробляє уміння гідного поведіння у колективі (можливо у школі) та комунікації з майбутніми колегами по роботі, об'єднаному спільною ідеєю та метою.

Важливо пам'ятати, що при виконанні ІНДЗ вітається творчий підхід, проте, **інформаційно-аналітична або пошуково-інформаційна робота** має чітко виражену структуру, яка включає вступ, основну частину роботи (хід дослідження), висновки, список використаних джерел та літератури, а також додатки, котрі набудуть ще більш якісного вигляду у формі слайдів презентації наукового дослідження. Здобувачі мають продемонструвати здатність до цілеспрямованого пошуку, відповідність науковим критеріям та практичну доцільність результатів.

При оцінюванні ІНДЗ вітається креативний підхід до виконання та враховується: самостійність виконання, змістовність та наукова обґрунтованість, ретельно зроблені висновки, узагальнення, якість виконання, відповідність оформлення вимогам, що висуваються до такого роду робіт.

Здобувач має дотримуватись академічної доброчесності. При виявленні плагіату у виконаному завданні, здобувач отримує незадовільну оцінку, яку може покращити в разі виправлення усіх зауважень викладача.

Розподіл балів за виконання ІНДЗ

9-10 балів – самостійно і творчо вирішені поставлені проблеми, студент вміє узагальнювати й систематизувати, робити логічні висновки. Логічна структура змісту навчального матеріалу дисципліни розроблена.

6-8 балів виставляється студентам, які проявляють творчу самостійність, виявляють здатність аналізувати факти, що стосуються поставлених проблем. Розроблена логічна структура змісту навчального матеріалу дисципліни є логічно викладеною, зроблено самостійні висновки, проте зустрічаються несуттєві недоліки, стилістичні огріхи.

5-3 балів відповідають роботі, в якій на належному рівні висвітлюється певна проблема, відсутні судження студента, його висновки та узагальнення. Неповне висвітлення теми та простежується компіляція.

1-2 бали виставляється студентам, які виконали індивідуально-дослідницьке завдання на неналежному рівні: матеріал не відображає проблему дослідження, відсутній логічний виклад, дослідження хибує плагіатом.

Критерії оцінювання результатів навчання з навчальної дисципліни

Критерієм успішного проходження здобувачем освіти підсумкового оцінювання може бути досягнення ним мінімальних порогових рівнів оцінок за кожним запланованим результатом навчання дисципліни.

Мінімальний пороговий рівень оцінки варто визначати за допомогою якісних критеріїв і трансформувати його в мінімальну позитивну оцінку числової (рейтингової) шкали, що використовується у навчальному процесі.

Оцінювання якості знань студентів в умовах організації навчального процесу за кредитно-модульною системою здійснюється шляхом поточного, модульного, підсумкового (семестрового) контролю за 100-бальною шкалою оцінювання, за шкалою ECTS та національною шкалою оцінювання.

Основними критеріями щодо письмових робіт визнаються:

- повнота розкриття означеного питання з логічними висновками;
- уміння користуватись понятійним апаратом;
- використання та аналіз джерел;
- дотримання структури та акуратність оформлення письмової роботи.

Оцінювання рівня та якості знань студентів здійснюється із врахуванням індивідуальних особливостей студентів і передбачає диференційований підхід в його організації. Оцінюватися може виконання студентами відповідних навчальних завдань, під

час роботи над якими вони демонструють власне логічно побудоване історичне мислення; розгорнуті і стислі, але конкретні усні відповіді, письмові роботи, доповіді, реферати, виступи у дискусіях тощо.

Оцінка зараховано «відмінно» («5», А) виставляється студентам, які набрали загальну суму балів 90-100 від максимальної кількості можливих.

При цьому враховується, що студенти:

- ґрунтовно засвоїли рекомендовані до кожної теми джерела та спеціальну літературу, вміють її використовувати для аргументації основних підходів щодо розуміння проблематики міжкультурної комунікації в освіті, зміст якої відображає окремі засади соціальної комунікації;
- виявляють поглиблене розуміння видів та типів міжкультурної комунікації з врахуванням історичної періодизації освіти в Україні ;
- вільно оперують категоріальним і понятійним апаратом, що є необхідним при вивченні і засвоєнні проблематики міжкультурної комунікації в освітньому середовищі;
- успішно й творчо виконали взяті завдання: ІНДЗ або/та завдання, що винесені на самостійне опрацювання.

Оцінка зараховано «добре» («4», В) виставляється студентам, які набрали загальну суму балів 80-89 від максимальної кількості можливих.

При цьому враховується, що студенти:

- належним чином засвоїли рекомендовані до кожної теми джерела та спеціальну літературу,
- мають достатній рівень знань та оволоділи основними вміннями, що дає можливість зрозуміти проблематику міжкультурної комунікації в освіті, зміст якої відображає окремі засади соціальної комунікації;
- в основному оперують категоріальним і понятійним апаратом, що є необхідним при вивченні і засвоєнні проблематики міжкультурної комунікації в освітньому середовищі;
- виявляють глибоке розуміння видів та типів міжкультурної комунікації з врахуванням історичної періодизації освіти в Україні ;
- успішно виконали взяті завдання: ІНДЗ або/та завдання, що винесені на самостійне опрацювання.

Оцінка зараховано «добре» («4», С) виставляється студентам, які набрали загальну суму балів 70-79 від максимальної кількості можливих.

При цьому враховується, що студенти:

- виявили обізнаність та частково засвоїли рекомендовані до кожної теми джерела та спеціальну літературу;
- мають достатній рівень знань та оволоділи основними вміннями, що дає можливість зрозуміти проблематику міжкультурної комунікації в освіті, зміст якої відображає окремі засади соціальної комунікації;
- в основному оперують категоріальним і понятійним апаратом, що є необхідним при вивченні і засвоєнні проблематики міжкультурної комунікації в освітньому середовищі;
- виявляють глибоке розуміння видів та типів міжкультурної комунікації з врахуванням історичної періодизації освіти в Україні ;
- на достатньому рівні, але не достатньо творчо, виконали завдання, винесені на самостійне опрацювання студентами.

Оцінка зараховано «задовільно» («3», D) виставляється студентам, які набрали загальну суму балів 60-69 від максимальної кількості можливих.

При цьому враховується, що студенти:

- виявляють фрагментарну обізнаність та частково засвоїли рекомендовані до кожної теми джерела та спеціальну літературу;
- не повністю опанували матеріал, передбачений програмою курсу, мають досить поверхневі знання щодо проблематики міжкультурної комунікації в освітньому середовищі, які вивчалися;
- показали фрагментарну обізнаність щодо змісту питань, котрі розглядалися під час лекцій;
- частково розуміються у категоріях, поняттях та відповідній термінології, необхідній для вивчення і засвоєння проблематики міжкультурної комунікації в освіті;

- недостатньо ретельно виконали завдання, винесені на самостійне опрацювання студентами

Оцінка зараховано «задовільно» («3», E) виставляється студентам, які набрали загальну суму балів 50-59 від максимальної кількості можливих. При цьому:

- показали поверхневу обізнаність щодо змісту питань, які розглядались під час занять з проблематики міжкультурної комунікації в освітньому середовищі;
- обмежилися мінімальним опрацюванням рекомендованої літератури;
- фрагментарно розуміються у категоріях, поняттях та основній термінології, необхідної для вивчення і засвоєння проблематики міжкультурної комунікації в освіті;
- не виявили належних навичок і бажання до самостійної роботи.

Оцінка незараховано «незадовільно» («2», FX) з можливістю повторного складання виставляється студентам, які набрали загальну суму балів 35-49 від максимальної кількості можливих. При цьому:

- не відвідували більшу частину занять, не виявили бажання до самостійної роботи;
- не розуміються у категоріях, поняттях та основній термінології;
- не опрацювали рекомендованої літератури, у зв'язку з цим не орієнтуються у питаннях, пов'язаних з проблематикою міжкультурної комунікації в освіті.

Оцінка незараховано «незадовільно» («2», F) з обов'язковим повторним курсом виставляється студентам, які набрали загальну суму балів 1-34 від максимальної кількості можливих. При цьому:

- не відвідували лекції, та не бажали відповідати на поставленні питання під час проведення заліку;
- не виявили бажання до самостійної роботи;
- не розуміються у категоріях, поняттях та основній термінології.
- фактично не засвоїли програму курсу.

Крім цього, враховується дотримання принципів академічної доброчесності при виконанні самостійних письмових досліджень (ІНДЗ, есе).

Підсумкова кількість балів з дисципліни (максимум 100 балів) визначається як сума балів поточного модульного контролю (два змістових модулі тах по 30 балів кожний) та підсумкового контролю (тах – 40 балів) семестровій модульній оцінці. Остаточна залікова оцінка виставляється за результатами роботи студента впродовж усього періоду вивчення навчальної дисципліни (семестру).

Мінімальний пороговий рівень оцінки визначається за допомогою якісних критеріїв і трансформується в мінімальну позитивну оцінку числової (рейтингової) шкали, яка використовується щодо оцінювання результатів навчання з навчальної дисципліни:

Критерії оцінювання неформальної/інформальної освіти студентів

У межах поточного чи підсумкового контролю (заліку/іспиту) до рейтингу студента можуть зараховуватися додаткові бали за умови наявності у нього сертифікату про результати неформальної/інформальної освіти з проблеми, що відповідає тематиці курсу :

– «Положення про взаємодію формальної та неформальної освіти, визнання результатів навчання (здобутих шляхом неформальної та/або інформальної освіти, в системі формальної освіти) у Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича» (<https://www.chnu.edu.ua/media/3aykf41y/polozhennia-pro-vzaiemodiiu-formalnoi-ta-neformalnoi-osvity.pdf>)

– «Положення про контроль і систему оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти у Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича» (Ч.3, п. 3.6) (<https://www.chnu.edu.ua/media/ujmf2ufm/polozhennia-pro-kontrol-i-otsiniuvannia-rezul-navch-zdobuvachiv.pdf>).

Доступність інформації для учасників освітнього процесу щодо визнання результатів неформальної освіти забезпечується через оприлюднення вище зазначених документів на офіційному сайті ЧНУ (<https://www.chnu.edu.ua/universitytet/normatyvni-dokumenty/>).

Згідно рішення кафедри викладач враховує додаткові бали, отримані через неформальну освіту, до загальної суми балів, набраної з освітньої компоненти, за умови, що результати з проблеми відповідають тематиці курсу та отримані на освітніх платформах «Prometheus», «EdEra», «Всеосвіта» та ін.

Кількість балів, що зараховується студенту, залежить від обсягу здобутих кредитів та отриманих результатів навчання, однак становить не більше 20% (20 балів) від загальної кількості балів за курс (100 балів за системою ЄКТС).

Наприклад, студент пройшов 5-тижневий курс «Критичне мислення» (https://prometheus.org.ua/course/course-v1:CZ+CTFT101+2017_T3) чи Новітня історія України: від початку Другої світової війни до сучасності» на платформі «Prometheus» (<https://prometheus.org.ua/prometheus-free/novitnia-istoriya-ukrayiny/>)

Якщо студент пройшов двогодинний курс та має підтвердження у вигляді сертифікату він, відповідно, може отримати 2 бали, тригодинний – 3 бали тощо.

Оцінювання результатів навчання з навчальної дисципліни ґрунтується на нормах:

«Положення про контроль і систему оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти у Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича»
https://www.chnu.edu.ua/media/geupxdun/polozhennia-pro-kontrol-i-systemu-otsiniuvannia_2020.pdf;

«Положення про апеляцію на результати підсумкового семестрового контролю знань студентів Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича»
<https://www.chnu.edu.ua/media/h0fn0fgh/polozhennia-pro-apeliatsiiu.pdf>

та **принципах:**

«Етичного кодексу Чернівецького національного Університету»
<https://www.chnu.edu.ua/media/xel1ulcg/etychnyi-kodeks-chernivetskoho-natsionalnoho-universytetu.pdf>.

Зважаючи на актуальність академічної доброчесності в ЗВО України, всі письмові (друковані) роботи підлягають перевірці наявності запозичень (плагіату). Процедура перевірки визначено «Положенням про виявлення та запобігання академічному плагіату у Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича»
<https://www.chnu.edu.ua/media/n5nbzwgb/polozhennia-chnu-pro-plahiat-2023plusdodatky-31102023.pdf> і «Правилами академічної доброчесності у Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича»
<https://www.chnu.edu.ua/media/lnojdb4/pravyly-akademichnoi-dobrochesnosti.pdf>.

Вони розкривають сутність академічної доброчесності та встановлюють вимоги до відповідальної академічної поведінки студентів вищих навчальних закладів, які зобов'язані дотримуватися відповідних стандартів, правил та етики. Існуюча процедура перевірки унікальності робіт дозволяє студенту використовувати безкоштовні та платні (за бажанням) інтернет-ресурси, а також ресурси для перевірки, доступні в Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича.

З принципами академічної доброчесності, видами недоброчесної академічної поведінки наслідків такої поведінки, здобувачі можуть ознайомитися у Законі України «Про освіту» (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>), а саме у ст. 42 цього Закону, яка визначає, що «Академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень». Порушенням академічної доброчесності вважається: академічний плагіат; самоплагіат; фабрикація; фальсифікація; списування; обман; хабарництво; необ'єктивне оцінювання. За порушення академічної доброчесності здобувачі освіти можуть бути притягнені до такої академічної відповідальності: повторне проходження оцінювання (контрольна робота, іспит, залік тощо); повторне проходження відповідного освітнього компонента освітньої програми; відрахування із закладу освіти (крім осіб, які здобувають загальну середню освіту); позбавлення академічної стипендії; позбавлення наданих закладом освіти пільг з оплати навчання.

Політика щодо відвідування занять: відвідування занять є обов'язковим. За об'єктивних причин і надання відповідних документів, що їх підтверджують, навчання може

відбуватись за індивідуальним графіком (підстава: оформлений студентом пакет документів, наказ ректора).

Політика щодо дедлайнів і перескладання: роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку. За наявності поважних причин перескладання модулів відбувається із дозволу деканату.

Форми поточного та підсумкового контролю

Основними видами контролю є поточний та підсумковий контроль. Поточний контроль передбачає: есе, творча або пошукова робота з презентацією результатів.

Підсумковий контроль – залік

Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне оцінювання (аудиторна та самостійна робота)														Кількість балів (залік)	Сумарна к-ть балів
Змістовий модуль 1*							Змістовий модуль 2*							40	100
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12	T13	T14; T15		
	2	3	3	3	3	3	2	3	3	3	3	3	3;3		

*Виконання есе оцінюється від 0 до 3 балів (один раз на модуль додатково)

**ІНДЗ оцінюється від 0 до 10 балів (один раз на два модулі додатково)

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ЄКТС	
	Оцінка (бали)	Пояснення за розширеною шкалою
Відмінно	A (90-100)	відмінно
Добре	B (80-89)	дуже добре
	C (70-79)	добре
Задовільно	D (60-69)	задовільно
	E (50-59)	достатньо
Незадовільно	FX (35-49)	(незадовільно) з можливістю повторного складання
	F (1-34)	(незадовільно) з обов'язковим, самостійним, повторним опрацюванням навчальної дисципліни до перескладання

Перелік питань для підсумкового контролю навчальних досягнень:

1. Визначте поняття міжкультурної комунікації, які, на вашу думку, найбільше розкривають її суть.
2. Зробіть аналіз теоретичних досліджень щодо феномену МК.
3. Види міжкультурної комунікації.
4. Поясніть дефініцію «діалог культур». Наведіть приклади.
5. Локальні культури та їх співіснування. Наведіть приклади.
6. Мультикультурність, полікультурність, інтеркультурність: спільне і відмінне.
7. Проблеми сприйняття у міжкультурному спілкуванні.
8. Назвіть характерні проблеми соціокультурної ідентичності у різні історичні періоди (добу Київської Русі, литовсько-польську добу, радянську добу та ін.)
9. Прояви та особливості невербальної МК в освіті.
10. Як Ви розумієте дефініцію «Культурна ідентичність»?
11. Культурно-мовна взаємодія між представниками різних мовних спільнот.
12. Охарактеризуйте основні функції культури та їх вплив на МК.
13. Як Ви розумієте дефініції: етнокультурна толерантність, інтолерантність.
14. Поясніть поняття інкультурація та акультурація.
15. У чому Ви вбачаєте процес формування толерантного ставлення до іншої культури.
16. Культурна асиміляція та культурні асимілятори в освітньому середовищі.
17. Крос-культурна комунікація та її можливе застосування в освітній галузі.
18. Міжособистісна комунікація: особливості та прояви в освіті.
19. Мовленнєвий етикет вчителя як одна із основних складових міжкультурного спілкування в освіті.
20. Масова комунікація: структура і функції та прояви в освіті.
21. Визначте основні риси спілкування, що визначають специфіку професійної діяльності людини.
22. Проаналізуйте концепцію «культурного шоку».
23. МК як чинник формування толерантності педагогічних працівників ЗВО.
24. Вплив моральних цінностей людини на МК у різних сферах суспільного буття, зокрема, й в освіті.
25. Вплив мовленнєвого етикету на міжкультурне спілкування.
26. Вплив культури мовлення на результат МК в освітній галузі. Аргументуйте.
27. Проблеми адаптації людини під час міжкультурного спілкування в новому культурному середовищі.
28. Як Ви розумієте поняття «ксенофобія». Чи існують взаємозв'язки між цим поняттям (або його складовими) та МК в освіті?
29. Розкрийте зміст основних складових психології міжкультурних відмінностей.
30. Встановіть взаємозв'язок між процесами емпатії та етноцентризму у міжкультурному спілкуванні.
31. Конфлікти та бар'єри у МК, що мають місце в освітній практиці. Способи їх подолання.
32. Проаналізуйте основні нормативні документи, які містять положення про МК в освітньому просторі.
33. Які Вам відомі проблеми адаптації у шкільному середовищі дітей із родин ВПО.
34. Назвіть відомі Вам програми міжнародної мобільності для студентів ЗВО? Чи використовували Ви їх у своїй студентській практиці?
35. Визначте особливості міжкультурної комунікації студентів-іноземців у закладі вищої освіти, де Ви навчаєтесь.

Рекомендована література

Основна

1. Алексеева, І. О. Вступ до теорії міжкультурної комунікації [Текст] : підручник. Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. - К. : Київський університет, 2011. 294 с.
2. Біблер В. С. Культура. Діалог культур. Київ: Дух і літера, 2018. 368 с.
3. Булда А. Професійна підготовка вчителя історії в ХХ столітті: служитель музи Кліо чи ідеї... 2-ге вид. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2017. 406 с.
4. Галицька М. М. Міжкультурна комунікація та її значення для професійної діяльності майбутніх фахівців. Освітологічний дискурс. 2014. № 2. С. 23–32.
5. Калініна Л., Калініна Г. Міжкультурна освіта в школі. Авторський курс для керівників ЗНЗ і працівників сфери освіти. *Директор школи*. №21-22. 2016. С. 10-47. <https://core.ac.uk/download/pdf/84274523.pdf>
6. Кендзьор П. І. Інтеграція через діалог. Система організації полікультурного виховання у школі : [монографія]. Львів: «Панорама», 2016. 378 с
7. Кожевнікова А., Дудко Я., Голубенко Н. Формування міжкультурної компетентності сучасного вчителя як важливий чинник успішної педагогічної діяльності. Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія : Педагогіка. 2016. №2(17). С. 120–125.
8. Кучмій О. П. Міжкультурні комунікації: структура і динаміка процесів. Київ: Велес, 2003. 237 с.
9. Манакин В. М. Мова і міжкультурна комунікація : навч. посіб. Київ : «Академія», 2012. 288 с.
10. Міжкультурний діалог та обмін успішним досвідом у контексті Х етапу Міжнародного українсько-румунського освітнього проєкту «Міжкультурна освіта – повага до народних та культурних традицій». Джерело доступу: <https://imzo.gov.ua/2021/06/17/onlayn-zustrich-mizhkul-turnyy-dialoh-ta-obmin-uspishnym-dosvidom-u-konteksti-kh-etapu-mizhnarodnoho-ukrains-ko-rumuns-koho-osvitn-oho-proiektu-mizhkul-turna-osvita-povaha-do-narodnykh-ta-kul-turnykh/>
11. Основи міжкультурної комунікації: навч. посібник / укл. Попович М.М. – ЧНУ імені Юрія Федьковича, 2012. 160 с.
12. Шехавцова С. Міжкультурна комунікація в освіті як імператив демократичного розвитку суспільства. Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти. 2022. № 2 (17). 174 с.
13. Якса Н.В. Міжкультурна взаємодія суб'єктів освітнього процесу: Навч. посібник. Житомир: ЖДУ ім. І. Франка, 2007. 312 с.

Додаткова

1. Атрощенко Т., Коврей Д. Формування особистості майбутнього педагога в полікультурному освітньому середовищі закладів вищої освіти. *Виклики ХХІ століття у сфері середньої та вищої освіти східної та центральної Європи в процесі реформування освіти*: зб. наук. робіт Міжнар. наук.-практ. конф., м Ужгород, 28-29 березня 2019 р. Ужгород: ТОВ «РІКУ», 2019. С. 213–219.
2. Бакіров В., Ушакова Н. Міжкультурна комунікація в університеті: історичний досвід і виклики сучасності. *Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи*. Вип. 39. 2017. С. 286–293.
3. Бистрицький Є., Зимовець Р., Пролесєв С. Комунікація і культура в глобальному світі. Київ: Дух і літера, 2020. 416 с.
4. Бойчук В. Моделі міжкультурної компетентності: порівняльний аналіз. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*, 2024. №1(54). С.18–23. Режим доступу: <https://doi.org/10.24144/2524-0609>.
5. Василенко І. Практичні кроки в об'єднанні культурних систем у процесі міжкультурної комунікації. *Стратегії міжкультурної комунікації в мовній освіті сучасного ВНЗ*: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ (21 березня 2017 р.). К.: КНЕУ, 2017. 415 с.

6. Герегова С. *Особливості формування навичок міжкультурної комунікації у здобувачів вищої освіти України в умовах глобалізації. Міжкультурна комунікація в освітньому середовищі: Тези і матеріали Міжнародного міждисциплінарного Круглого столу до 210-ліття Т.Г. Шевченка (Чернівці – Бельці, 6 березня 2024 р.). Чернівці: Технодрук, 2024. С.26-29. URL <https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/11082>*
7. Групова динаміка і комунікації : курс лекцій / уклад. І. Ф. Войтюк. Тернопіль : ТНЕУ, 2016. 73 с. Режим доступу : <http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/24562>
8. Дем'яненко О. Крос-культурна комунікація як аспект соціо професійного становлення студентів. Режим доступу : <http://intkonf.org/index.php?s=%F2&paged=35>
9. Друженко Т. П. Теорії міжкультурної комунікації як підґрунтя компетентнісного підходу до освіти. *Вісник Луганського національного університету імені Т. Шевченка. Філологічні науки*. 2013. № 14 (2). С.112–116. Режим доступу : [http://nbuv.gov.ua/UJRN/vluf_2013_14\(2\)_22](http://nbuv.gov.ua/UJRN/vluf_2013_14(2)_22)
10. Коврей Д. Й. Сутність поняття толерантності у сучасному полікультурному соціумі. *Сучасні тенденції розвитку освіти і науки в інтердисциплінарному контексті. Діалог культур як чинник інтеграції*. Варшава – Ужгород – Херсон: Посвіт, 2019. С. 86–88.
11. Козак А. Міжкультурна комунікація в контексті діалогу культур. *Наукові записки. Серія Філологічні науки*. 2013. Вип. 118. С. 106–110.
12. Костюк С. С. Міжкультурна комунікація як основа вивчення іноземної мови. Шляхи подолання мовних та комунікативних бар'єрів : *Методика викладання гуманітарних дисциплін студентам немовних спеціальностей*: зб. наук. праць. Київ : «Талком». 2015. С. 75–82.
13. Лігум Ю. Якість освіти і новітні технології навчання в контексті інтеграції в європейський освітній простір. *Педагогіка і психологія*, 2011. № 2. С. 22 – 27.
14. Лісовий В. Діалог міжкультурний. Енциклопедія сучасної України: URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=24459
15. Меєр Е. Культурна карта. Бар'єри міжкультурного спілкування. Київ, 2020. 218 с.
16. Полікультурна освіта в контексті загальнокультурного розвитку особистості педагога: монографія / Л. О. Хомич, Л. Ю. Султанова, Т. О. Шахрай. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. 212 с.
17. Пришляк О. Ю. Формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців соціономічних професій: теоретичний контекст: монографія / за наук. ред. В. П. Кравця. Тернопіль: Осадца Ю. В., 2021. 552 с.
18. Резунова О. (2021) Міжкультурна компетентність як необхідна складова професійної компетентності сучасного фахівця. Джерело доступу: <https://dspace.dsau.dp.ua/bitstream/123456789/4998/1/%E2%84%96%203%20%D0%A0%D0%B5%D0%B7%D1%83%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%9E.%D0%A1.pdf>
19. Свириденко Д., Мозгін В. Міжкультурний діалог як необхідність у сучасному світі – концептуалізація та перспективи розвитку. *Філософія та космологія*, 2022. Т.29, С.61-69. <https://doi.org/10.29202/phil-cosm/29/6>
20. Скрипнікова В. О. Застосування технологій активного та інтерактивного навчання у розвитку міжкультурної компетентності. *Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції. м. Хмельницький*, 24 листопада 2022. С. 1459–1460.
21. Скрипнікова В. Проблема розвитку міжкультурної компетентності у зарубіжній педагогічній теорії і практиці. *Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції* м. Вінниця, 19 червня 2020 р. С. 128–133.
22. Султанова Л. Полікультурна освіта майбутнього викладача закладу вищої освіти: теоретичний аспект: монографія / реценз. Усатенко Т.П. та ін. ІваноФранківськ, Ярина, 2018. 352 с.
23. У чому проявляється полікультурний характер суспільства. URL: <https://citizen.in.ua/book/rozdil-3-2.pdf>
24. Федоренко Ю. Професійно зорієнтована іншомовна комунікація у контексті сучасної освіти. *Імідж сучасного педагога*. 2013. № 4. С. 3–6.

25. Філіпчук Г. «...24»: Ідентичність, Державність у вимірі війни. Київ-Чернівці: Букрек, 2023. 416 с.
26. Шевчук Д. Методологічний семінар «Мультикультурна освіта: досвід США та його інтерпретації в українському контексті». *Філософія освіти. Philosophy of Education*, 2013. №2 (13). С. 183-184.
27. Шуст Н., Філик Н. (2019) Інновації в освіті: соціокультурний вимір. <https://journals.urau.ua/visnyknakkkim/article/view/166895>

Інформаційні ресурси

1. <http://rada.gov.ua/> Офіційний веб-портал Верховної Ради України
2. <http://www.kmu.gov.ua/control/> Єдиний веб-портал виконавчої влади України
3. <http://culturalstudies.in.ua/> Офіційний веб-сайт Українського центру культурних досліджень
4. <http://mincult.kmu.gov.ua/mincult/uk/index> Офіційний веб-сайт Міністерства культури України
5. UNESCO. Education for the 21st Century. – URL: <https://en.unesco.org/themes/education-21st-century>
6. <http://www.nbuv.gov.ua/> Бібліотека ім. В. Вернадського
7. Офіційний сайт Наукової бібліотеки Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича // <http://library.chnu.edu.ua/index.php?page=ua/02infres/04elib>